

4 października obchodziliśmy Światowy Dzień Zwierząt. Musimy jednak pamiętać, że nie dotyczy on tylko zwierząt towarzyszących.

Ustawa o ochronie zwierząt zaczyna się słowami: „Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę”. Co można rozumieć pod pojęciem „opieka” w wypadku zwierząt gospodarskich?

1. Dobrostan zwierząt to „pięć wolności”

Opieka w tym przypadku to zapewnienie warunków, które nie ograniczają naturalnego zachowania i potrzeb psycho-fizycznych zwierzęcia. Dlatego zgodnie z wytycznymi [FAWC](#) (Farm Animal Welfare Committee) naszemu stadu należy zapewnić „pięć wolności”:

- wolność od głodu, pragnienia i niedożywienia;
- wolność od urazów psychicznych i bólu;
- wolność od bólu, ran i chorób;
- wolność do wyrażania naturalnego zachowania;
- wolność od strachu i stresu.

2. Wypoczęta krowa to więcej mleka

Jednym z efektów udomowienia bydła jest utrzymywanie zwierząt w budynkach. Do zadań hodowcy należy stworzenie takich warunków, by przebywanie w „czterech ścianach” było jak najmniej uciążliwe dla bydła. Okazuje się bowiem, że komfortowe warunki dla krów wpływają na zwiększenie ich wydajności. Krowy powinny leżeć 12 godzin na dobę (Strzałkowska i wsp. 2014), a wysokowydajne sztuki nawet więcej. W związku z tym [legowiska](#) muszą być skonstruowane tak, aby nie ograniczały możliwości wypoczynku. Długość legowiska powinna stanowić dwukrotność wysokości w krzyżu, a szerokość — dwukrotność szerokości guzów biodrowych. Zaleca się, by ustawienie przegrody karkowej wynosiło: 0,83 x wysokość w krzyżu. Natomiast odległość przegrody od krawędzi legowiska powinna być równa: 1,2 x wysokości krzyżu. Pamiętajmy też o jakości podłoża — miękka, wymieniana ściółka to komfort dla krów, czyli więcej mleka.

3. Żywienie w aspekcie dobrostanu stada

Pierwszy z punktów „pięciu wolności” mówi o konieczności zapewnienia zwierzętom pokarmu i dostępu do wody. Bydło w naturze bez problemu znalazłoby pożywienie i wodopój. Jednak jest zdane na nasz profesjonalizm. Żywienie musi być dostosowane do grupy wiekowej, aktualnego stanu fizjologicznego i kondycji. Zwracamy uwagę na jakość pasz, by nie były zgniłe, spleśniałe czy zabrudzone. Obecność pleśni naraża krowy na pobieranie wraz z paszą szkodliwych mikotoksyn. Pamiętajmy o roli wody w produkcji zwierzęcej. Ograniczony dostęp do poidła zmniejsza pobranie paszy, a to obniża produkcję mleka. Niezależnie od pory roku musimy zapewniać stałe źródło świeżej i czystej wody.

Ustawa o ochronie zwierząt zaczyna się słowami: „Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę”

4. Obsada zwierząt

Swobodny dostęp do wody i stołu paszowego wynika z obsady zwierząt. Długość poidła grupowego dla 10- 15 sztuk zwierząt powinna wynosić około 90 cm. Podobnie na pastwisku należy dostosować dostęp do zbiornika z wodą do liczby wypasanych krów.

Nadmierna obsada zmniejsza okres leżenia krów, ponieważ osobniki niższe w hierarchii stada chcą „nadgonić” z pobraniem paszy, kosztem czasu potrzebnego na odpoczynek. Jednym słowem, zbyt wysoka obsada może wpłynąć na obniżenie produkcji mleka. Ograniczenie dostępu do paszy wywołuje również problemy w rozrodzie.

5. Krowy i obora na „wysoki połysk”

Temperatura i wilgotność otoczenia muszą być

Zwracamy uwagę na obsadę zwierząt. Od tego zależy swobodny dostęp krów do paszy i wody.

Fot. Pixabay

dostosowane do kategorii wiekowej i stanu fizjologicznego zwierząt. Z kolei zadaniem sprawnej wentylacji jest zapewnienie czystości powietrza. Dopuszczalne stężenie gazów w budynku dla bydła to: dwutlenek węgla (CO_2) — 3000 ppm, amoniak (NH_3) — 20 ppm, siarkowodór (H_2S) — 5 ppm. Przekroczenie tych norm obniża dobrostan zwierząt; może m.in. wywoływać problemy układu oddechowego. Poza wentylacją, podstawą w dbaniu o czystość powietrza jest regularna wymiana ściółki. Ponadto, stosując ekologiczne środki do dezynfekcji, takie jak [Desan](#), pozbowimy powierzchnię wilgoci i ograniczymy rozwój mikroorganizmów oraz emisję gazów, tj. H_2S i NH_3 .

Oczywiście nie da się utrzymać czystości rodem z wystawy zwierząt — krowy brudzą się chociażby leżąc. Niemniej poza wysokim poziomem higieny budynków inwentarskich trzeba zwracać uwagę także na stan krów. Lekceważenie rutynowych zabiegów, takich jak korekcja racic przynajmniej dwa do roku czy dezynfekcja strzyków, naraża krowę na schorzenia, ból, a nas — na straty.

6. Miej oko na krowy

Poziom dobrostanu zwierząt można określić poprzez obserwacje zachowania całego stada i poszczególnych osobników. Proces domestykacji bydła nie ograniczył zachowania stadnego, mimo że utrzymywanie w budynkach nie daje możliwości całkowitej ekspresji naturalnego behawioru. Dzięki obserwacji zwierząt wiemy, kiedy krowa ma ruję, kiedy zacznie się cielić i kiedy przeżuwa. Przyglądając się swojemu stadu, w porę rozpoznamy symptomy rozwijającej

się choroby.

Ponadto, na podstawie obserwacji behawioru możemy określić poziom dobrostanu. Dla przykładu po zachowaniu rozpoznamy, czy jakość podłoża, na którym przybywają krowy jest wystarczająca. Pamiętaj, że zwierzęta eksponują naturalne zachowanie na pewnej dla nich powierzchni, m.in. obskakują się przy rui, czyszczą się i chodzą pewnym krokiem.

7. Komfort psychiczny dla krowy

Zapisy już z czasów starożytnych (m.in. greckich filozofów) pokazują, że ludzie zastanawiali się nad odczuwaniem zwierząt. Na przykład Columella — rzymski autor, który poświęcił się agrotechnice — podkreślał istotę łagodnego traktowania zwierząt. Instruował nawet swoich czytelników, jak wypasać owce, by chronić je przed niekorzystnym działaniem promieni słonecznych (Kaleta 2017).

Nieodpuszczalne jest bicie zwierząt, krzyk i inne zachowania, które powodują cierpienie fizyczne i psychiczne, czyli narażają nasze zwierzęta na krótkotrwały lub długotrwały stres. Choć sami o tym wiemy i tego przestrzegamy, to warto sprawdzać, czy obsługa stada również o tym pamięta.

8. Stres zmniejsza jakość mięsa i mleka

Wysokie normy związane z dobrostanem stada obowiązują aż do samego momentu uboju zwierząt. Bydło (i inne gatunki zwierząt rzeźnych) kierowane do ubojni musi być więc traktowane w sposób humanitarny — począwszy od załadunku, przez transport, po sam akt uśmiercania.

Trzeba minimalizować stres z dwóch powodów. Po pierwsze, chodzi o aspekt etyczny. Po drugie, związane jest to z wpływem stresu na jakość surowca. W organizmie zwierzęcia, które jest wystawione na wysokie działanie stresu, wydzielany jest bowiem kortyzol. Z kolei zwiększona ilość tego hormonu wpływa na pogorszenie jakości mięsa. Długotrwały stres związany z ubojem powoduje wady mięsa, takie jak chociażby DFD (z ang. dark, firm, dry — „ciemne, twarde, suche”). Poza tym nie od dziś wiadomo, że stresogenne warunki mogą odbić się niekorzystnie na laktacji i jakości mleka oraz prowadzić do zaburzeń w rozrodcie. Ograniczajmy zatem stresogenne czynniki, takie jak np. hałas. Natężenie dźwięku nie powinno przekraczać poziomu 85 dB.

9. Muzyka uspokoi Twoje krowy

Choć z początku takie badania mogły wydawać się śmieszne, to branie pod lupę wpływu muzyki, a także różnych rodzajów dźwięków na krowy może być dla nas cennym sposobem na zwiększenie poziomu dobrostanu stada. Włączanie łagodnej muzyki powoduje, że krowy są spokojniejsze, co zostało stwierdzone przez niejednego hodowcę. Tym sposobem minimalizuje się działanie stresorów, które odbijają się niekorzystnie na wydajności krów. Trzeba jednak wybrać do tego odpowiednią, stonowaną muzykę.

10. Szczęśliwa krowa to nie slogan reklamowy

Musimy pamiętać, że wraz z intensyfikacją produkcji i zwiększaniem wydajności zwierząt znaczenie dobrostanu jest jeszcze bardziej kluczowe. Konsumenci coraz powszechniej zwracają bowiem uwagę na to, czy mleko pochodzi „od szczęśliwej krowy”. Dbając o wysoki poziom dobrostanu stada, zwiększamy ilość i jakość mleka. Jednym słowem, zyskujemy zarówno my sami, jak i zwierzęta.

Źródła

- Manteca X., Mainau E., Temple D. (2012). What is animal welfare? *The Farm Animal Welfare Fact Sheet*.
- Strzałkowska N., Markiewicz-Kęszycka M., Krzyżewski J., Bagnicka E., Lipińska P., Jóźwik A. (2014). Wpływ stresu na wydajność i jakość mleka oraz płodność wysoko wydajnych krów mlecznych. *Medycyna Weterynaryjna*, 70 (2), 84-89.
- Kaleta T. (2017). Geneza dobrostanu zwierząt – aspekty historyczne i filozoficzne. *Przegląd Hodowlany* nr 6, 1- 3.